

Finalment, l'autor fa observar que a la seva època la sociolingüística encara no existia entre nosaltres com a branca de les ciències del llenguatge, però que Fabra va avançar algunes idees que són clarament pròpies d'aquest àmbit d'estudi: l'actuació negativa dels mals moments historicosocials d'una comunitat sobre la seva llengua, el concepte modern de la diferència entre llengua i dialecte, la situació de llengües en contacte i el conflicte lingüístic que se'n deriva, i la relació entre llengua i poder. I va remarcar amb insistència la importància de l'escola, dels mitjans de comunicació i dels bons escriptors en l'obra de normalització del català.

Unes paraules d'elogi de Mario Roques, professor del Collège de France, de Lluís Nicolau d'Oliveres i d'una carta que li van adreçar els estudiants del Front Universitari de Catalunya l'any 1945 clouen dignament aquesta densa, lúcida i apassionada —apassionada i apassionant— reflexió de Joan Martí i Castell sobre l'obra normativitzadora de Pompeu Fabra, que ve a incrementar una copiosa bibliografia d'aquest estudiós sobre la història de la llengua catalana, la qual consta relacionada al final del volum. Volum dignament encapçalat amb la reproducció d'un vistós acrílic de Joan Miró.

Albert JANÉ
Institut d'Estudis Catalans

MARTINS, Ana Maria / CARRILHO, Ernestina (ed.) (2016): *Manual de lingüística portuguesa*. Berlin / Boston: De Gruyter, 703 p.

El *Manual de lingüística portuguesa* editat per les professores Ana Maria Martins i Ernestina Carriho, del prestigiós CLUL (Centro de Linguística da Universidade de Lisboa), forma part de la col·lecció de manuals de lingüística romànica que, segons fan constar els curadors Günter Holtus i Fernando Sánchez Miret, pretén ser una actualització d'eines imprescindibles en el camp com el *Lexicon der Romanistischen Linguistik* o el *Romanische Sprachgeschichte*. La idea és que cada volum tracti o bé d'una llengua o bé d'un tema. No cal dir que el volum que comentem és dels del primer tipus. Els curadors també insisteixen en el fet que es procura que els manuals recullin especialment els enfocaments menys tractats en les obres citades més amunt, de manera que hi quedin ben representades les tendències de recerca més innovadores. Igualment, rebran un tracte destacat les llengües amb menys tradició de recerca, o demogràficament més petites, com ara el friülà, el cors, el gallec o el judeoromanc.

Aquest volum 16, doncs, està dedicat al portuguès, i específicament al portuguès europeu (la raó és que hi ha un volum previst específic per al brasiler), per bé que no només inclou inevitables referències al portuguès del Brasil i d'Àfrica, o al portuguès en general, sinó també als anomenats criolls de base lèxica portuguesa. Consta de 25 capítols repartits en tres parts: la introducció, d'un sol capítol, dotze treballs sota el títol general de «visões gerais» i dotze més sota el títol de «tópicos de sintaxe, semântica e fonologia».

El primer capítol, introductor, a càrrec d'una de les editores, la lingüista Ana Maria Martins, traça una perspectiva diacrònica del portuguès europeu. Bàsicament presenta els principals trets que diferencien les etapes en què aquesta llengua s'ha dividit tradicionalment: portuguès antic (fins a finals del segle XIV), portuguès mitjà (fins a mitjan segle XVI), portuguès clàssic (fins a mitjan segle XVIII) i portuguès modern, i ho fa per àrees: fonologia, morfologia, sintaxi, lèxic i un apartat no tan convencional, semàntica lèxica i sintaxi, en què es presenten fenòmens com la diferenciació de «ser» i «estar» o la pèrdua del sentit de possessió del verb «haver». A cada apartat, l'autora hi inclou un quadre resum que resulta realment útil i que fa del capítol una mena de síntesi ràpida i molt visual de la història de la llengua.

Els dos capítols següents, ja de la part de «visions generals», estan dedicats al portuguès a Àfrica i a Àsia-Pacífic respectivament. És fins a cert punt una agradable sorpresa que la primera qüestió que es tracti en un manual sigui aquesta, generalment relegada a una posició gairebé marginal. Un símptoma de la voluntat de les editores de presentar les coses d'una manera diferent. En tots dos capítols hi ha, a més, força informació sobre els criolls (a banda de dades sociolingüístiques recents sobre el portuguès i

una descripció succinta de les seves particularitats), cosa també sorprenent si es té en compte el consens sobre el seu caràcter de llengües. Potser valdria la pena dedicar al tema un volum sencer, tal com està previst fer amb els criolls de base lèxica francesa, segons el web de l'editorial.

El capítol 4 està dedicat a la sociolingüística variacionista, i novament es posa en evidència la voluntat de les editores de donar espai a àrees no gaire transitades en la tradició de recerca a Portugal. També el capítol següent explora temes força nous com són l'estudi de la prosòdia en el marc del processament automàtic de la llengua. Concretament, el treball repassa la recerca sobre entonació en declaratives i interrogatives en el portuguès estàndard, i subratlla el fet que hi ha indicis de variació social (en les variables de gènere, edat i àmbit professional) i estilística (en el continu parla espontània - parla preparada) també en aquest àmbit. El capítol 6 tracta de morfologia, però també des d'una perspectiva particular: el que l'autora anomena «interfícies» entre altres mòduls lingüístics, que considera autònoms, com el fonològic, el sintàctic i el semàntic. El capítol 7 fa un balanç de l'estudi sobre processament automàtic del significat de les unitats lèxiques, amb l'objectiu de modelitzar el coneixement lèxic. Explica breument l'especificitat de la xarxa lexicocomputacional WordNet.PT en relació amb el projecte EuroWordNet. El següent capítol també es mou en l'àmbit del lèxic, en aquest cas amb una anàlisi de la lexicografia portuguesa contemporània, que inclou alguna comparació amb la brasilera. L'autor fa una crítica a la manca de recerca sobre usos històrics i contemporanis, de manera que les eines lexicogràfiques actuals a vegades acumulen unitats en desús, inflació que planteja certs problemes com ara tornar-los ineficients com a base de la diccionàstica bilingüe. El capítol 9 s'ocupa de la lingüística de corpus. S'hi discuteixen els problemes generals de la construcció de corpus lingüístics i de l'anotació, s'hi presenten els corpus disponibles per al portuguès (una informació molt útil) i finalment s'enumeren alguns estudis basats en aquestes eines. En la línia de les possibilitats obertes per les eines digitals, el capítol 10 repassa els avenços que aquestes han propiciat en el camp de la filologia i l'edició de textos antics. El capítol 11 presenta la recerca en lingüística clínica, és a dir, l'estudi de les patologies del llenguatge. Aquí s'exposen alguns aspectes de la contribució que la teoria lingüística fa a la diagnòsi i comprensió de les alteracions lingüístiques, així com les possibles aportacions de l'estudi de les patologies a la comprensió del llenguatge humà. Els dos darrers capítols d'aquesta part general es dediquen a la semàntica i la pragmàtica d'una banda, i a la psicolingüística de l'altra, dues àrees també relativament noves en la lingüística portuguesa. Tots dos treballs resulten unes fonts molt competents de la recerca portuguesa en els àmbits respectius.

La segona part del llibre presenta una sèrie de treballs emmarcats en les àrees tradicionals de la lingüística com són la fonologia, la sintaxi i la semàntica, però que no tenen la pretensió de fer un estat de la qüestió ni de plantejar de manera general el punt en què es troba la recerca a Portugal. Més aviat es tracta d'estudis especialitzats sobre qüestions a vegades molt específiques que han preocupat els especialistes els darrers anys. El primer d'aquests treballs, capítol 14, tracta d'alguns casos d'alteració de l'ordre de constituents en portuguès europeu en frases declaratives i a quines estratègies gramaticals respon, així com els seus efectes. El capítol 15 se centra en la col·locació dels clítics, un tema estrella en la història de la lingüística tant descriptiva com prescriptiva portugueses (i fins i tot la popular) per la seva dimensió sociolingüística. L'estudi té un enfocament diacrònic i comparatiu amb altres llengües romàniques peninsulars, sobretot castellà i català. El capítol 16 també té com a tema els clítics portuguesos, però en aquest cas se centra en l'adquisició.

Una altra qüestió especialment rellevant dels estudis lingüístics portuguesos, ja des d'antic, és l'anomenat infinitiu flexionat, una singularitat exclusiva del gallec i del portuguès (o gairebé, potser amb l'excepció del sard) en l'àmbit indoeuropeu i tema del capítol 17. El treball exposa cinc «generalitzacions» que n'expliquen l'ús i tracta també de la seva adquisició. No menys específic és el tema del capítol 18: el gerundi flexionat, un fenomen característic de certes varietats meridionals i insulars del portuguès europeu i no admès a l'estàndard. El capítol 19 s'ocupa de la concordança en estructures coordinades, que presenta una variació considerable (i bàsicament comuna a altres llengües romàniques) i que l'autora classifica en «concordança plena» (com en «durante a cerimònia, o presidente e o representante dos alunos discursaram») i «concordança parcial» («durante a cerimònia, discursou o presi-

dente e o representante dos alumnos»). El capítol 20 estudia els anomenats «predicats complexos», és a dir, les «seqüències de dos o més verbs que participen d'una relació de complementació infinitiva i que, en certs contextos, formen una unitat sintacticosemàntica», com ara en la frase «el professor sentia cantar la coral». La qüestió inclou el vell problema dels verbs causatius i perceptius. Les autores recorren al contrast amb altres llengües i estableixen dos tipus de construccions: les anomenades de reestructuració i les de fer-infinitiu. El portuguès afegeix complexitat i interès a la qüestió gràcies a la possibilitat d'un infinitiu flexionat. El capítol 21 tracta del subjecte nul en el portuguès europeu, el situa en comparació amb altres llengües i remarca diferències interpretatives amb el subjecte pronominal. També s'ocupa de l'adquisició d'aquest paràmetre. El capítol següent també assenyalava especificitats respecte d'altres llengües romàniques, en aquest cas en la qüestió dels patrons de resposta a interrogatives (que es comparen també amb diverses llengües no romàniques). El capítol 23 està dedicat a la distribució del subjuntiu en portuguès, que no s'explica suficientment amb els tradicionals criteris semàntics. El 24 explora una qüestió de gran importància en el portuguès europeu, la reducció i neutralització de les vocals àtones, un fenomen que es presenta molt diferent al Brasil. L'estudi proposa diferents teories explicatives. L'últim capítol estudia la síl·laba, tant en la gramàtica dels adults com en el procés d'adquisició de la llengua.

No hi ha dubte que aquest recull de treballs és una excel·lent selecció de la lingüística que es fa a Portugal els darrers anys. Per tant, en aquest sentit assoleix perfectament un dels objectius centrals del llibre i de la col·lecció, una actualització d'obres anteriors d'aquesta temàtica i la presentació de camps de recerca més o menys recents i innovadors. Tanmateix, els textos tenen un nivell que exigeix uns coneixements previs de lingüística força considerables, i en aquest sentit crec que es distància una mica d'obres més enciclopèdiques com el citat *Lexicon der Romanistischen Linguistik*. Així doncs, al meu parer es tracta d'una contribució pensada per a especialistes més que per a estudiants. D'altra banda, és interessant veure fins a quin punt les editores en condicionen el resultat final. La comparació amb altres volums de la mateixa col·lecció, com ara el dedicat a la lingüística francesa, revela diferències força considerables tant en els temes com en la presentació i ordenació. És cert que en general els diferents autors segueixen les pautes marcades en els objectius de tota la col·lecció, que impliquen una presentació dels principals treballs fets en cada àrea o especialitat per tal de «resseguir els camins» de la recerca, de manera que el lector es faci una idea de la seva història i alhora de la seva importància actual. Però aquest seguiment no és gaire homogeni. En alguns casos l'estructura del capítol reflecteix clarament aquest plantejament, però en altres la part més històrica queda força més desdibuixada. D'altra banda, aquesta mateixa heterogeneïtat, que s'estén també a les metodologies i tractaments, és alhora una virtut del conjunt de treballs, si del que es tracta és d'oferir un panorama de la recerca lingüística en curs.

Pere COMELLAS CASANOVA
Universitat de Barcelona

MESSEGUER, Lluís (ed.) (2017): *La traducció literària. Estudis sobre la traducció i la literatura valenciana. Homenatge a Joan Francesc Mira i Casterà*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 320 p.

El volum *La traducció literària. Estudis sobre la traducció i la literatura valenciana. Homenatge a Joan Francesc Mira i Casterà*, del qual ha tengut cura el professor Lluís Messeguer, aplega un conjunt de quinze estudis sobre el tema de la traducció produïda al País Valencià en llengua catalana. Com explica el curador de l'aplec, aquests treballs tenen l'origen en la Jornada sobre la Traducció Literària, organitzada per la Secció de Foment de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, amb la col·laboració de la Facultat de Ciències Humanes i Socials i del Departament de Traducció i Comunicació de la Universitat Jaume I, que es va celebrar el dia 2 de novembre de 2015 a la ciutat de Castelló. La jornada i el volum també són un homenatge a un dels més grans traductors de la nostra literatura, a més d'escriptor i d'assagista eminent: Joan Francesc Mira.